

UGOVOR O PREVOZU PUTNIKA

REZIME: Saobraćajno pravo, kao posebna grana prava koja ima određeno mesto u pravnom sistemu svake zemlje, reguliše odnose između subjekata u saobraćaju i predstavlja celinu različitih i specifičnih prava. Osnovni pravni posao subjekata saobraćajnog prava je ugovor o prevozu putnika. Opšti i zajednički izvor prava za sve vrste ugovora o prevozu putnika je Zakon o obligacionim odnosima. U domaćem pravu, opšte odredbe o prevozu putnika nalaze se u Zakonu o obligacionim odnosima, a ugovori o železničkom, drumskom, vazdušnom, pomorskom i rečnom prevozu putnika, regulisani su posebnim zakonima. Ugovorom o prevozu putnika prevoznik se obavezuje da preveze putnika od jednog do drugog ugovorenog mesta, a putnik se obavezuje da prevoziocu plati odgovarajuću prevozninu. Ugovorne strane su putnik, kao korisnik prevoza i prevoznik, kao izvršilac prevoza. U radu se razmatra pitanje pravne prirode, vrste i dejstvo ugovora o prevozu putnika.

Ključne reči: ugovor o prevozu putnika, prevoznik, putnik

Pojam ugovora o prevozu putnika

Ugovorom o prevozu putnika prevoznik se obavezuje da preveze putnika od jednog do drugog ugovorenog mesta, a putnik se obavezuje da prevoziocu plati odgovarajuću prevozninu.¹

Znači, ugovor o prevozu putnika se zaključuje između putnika, kao korisnika prevoza i prevoznika, kao izvršioca prevoza. Ovaj ugovor može umesto putnika da zaključi i naručilac prevoza sa prevoznikom.

Putnik je lice koje na osnovu ugovora o prevozu ima pravo na prevoz, bilo da je to lice neposredno samo zaključilo ugovor o prevozu, bilo da je to za njega učinio naručilac prevoza. Putnikom se znači, smatra lice koje se nalazi u prevoznom sredstvu na osnovu ugovora o prevozu, ili ulazi odnosno izlazi iz prevoznog sredstva, kao i lice koje prati vozilo ili žive životinje koje se prevoze po osnovu ugovora o prevozu stvari.²

* Docent na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu.

¹ Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju i Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju koristi za naknadu na koju ima pravo prevoznik izraz prevoznina u vezi sa prevozom putnika i u vezi sa prevozom stvari Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi koristi izraz prevoznina u vezi sa prevozom putnika, a vozarina u vezi sa prevozom stvari.

² Jankovec, I., *Privredno pravo*, Beograd, 1996, str. 377.

Naručilac prevoza je lice koje u svoje ime (kao komisionar), a za račun drugog lica zaključuje sa prevoziocem ugovor o prevozu putnika. To su obično turističke ili putničke agencije, koje to čine za račun putnika.

Korisnik prevoza je lice, bilo da je to putnik ili neko treće lice, koje na osnovu ugovora o prevozu stiče određena prava ili preuzima određene obaveze. Prevozilac je lice koje zaključuje ili u čije se ime zaključuje ugovor o prevozu putnika. Zavisno od saobraćajne grane u kojoj se zaključuje ugovor o prevozu to može biti železnički prevoznik, drumski prevoznik, pomorski ili rečni prevoznik (brodar), vazdušni prevoznik.

Prevoznik može da prevoz putnika izvrši sam na celom prevoznom putu, a može da to izvrši i zajedno sa drugim prevoznicima iz iste grane saobraćaja (direktni ili uzastopni prevoz) ili sa prevoznicima iz drugih grana saobraćaja (mešoviti ili kombinovani prevoz).

U pomorskom prevozu i vazdušnom prevozu predviđena je mogućnost da prevoznik može da prevoz putnika poveri i nekom drugom licu.

Iz ovoga sledi razlikovanje ugovornog i stvarnog prevoznika.

Ugovorni prevoznik je lice koje je zaključilo ugovor o prevozu sa putnikom ili sa naručiocem prevoza.

Stvarni prevoznik je lice koje nije ugovorni prevoznik, jer ono nije zaključilo ugovor o prevozu putnika, već je to neko drugo lice koje je različito od ugovornog prevoznika. To lice može da bude nosilac prava raspolaganja ili prava svojine brodom ili vazduhoplovom, a može da to i ne bude.

Stvarni prevoznik izvršava ceo prevoz ili samo jedan deo prevoza, a nije uzastopni ili direktni prevoznik.

Bitni elementi ugovora o prevozu putnika su prevoz na određenom putu i prevoznina. Prevoznina je naknada ili cena prevoza putnika. Visina prevoznine utvrđuje se ugovorom o prevozu, s tim da može biti određena i tarifom prevoznika. Prevoznina može biti propisana od strane nadležnog organa, što je slučaj kod subvencionalnog prevoza (na primer: pomorski prevoz). Prevoznina se određuje ugovorom o prevozu naročito kod vanrednih prevoza u slobodnom prevozu u drumskom saobraćaju, kao i kod prevoza putnika brodom ili vazduhoplovom na određeno vreme ili za određeno putovanje celim kapacitetom broda ili vazduhoplova. To su tzv. čarter ugovori. Cena prevoza putnika određuje se tarifom prevoznika naročito u redovnom ili linijskom prevozu, kao oblik javnog prevoza. Zato se iznos naknade za prevoz putnika koji je određen tarifom ili kojim drugim obaveznim aktom prevoznika ne može menjati voljom ugovarača.³

Ugovor o prevozu putnika je dvostrano obavezujući i teretan ugovor, jer se obe ugovorne strane obavezuju na određeno davanje i činjenje. To je izraz opšteg

³ Član 651. stav 1. Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89; *Službeni list SRJ*, br. 31/93.

pravila o istovremenom ispunjenju obaveza, jer u dvostranim ugovorima nijedna strana nije dužna da ispuni svoju obavezu ako druga strana ne ispuni ili nije spremna da istovremeno ispuni svoju obavezu.⁴

Ugovor o prevozu putnika je neformalan ugovor, jer se može zaključiti u bilo kojem obliku. Od pravila da je to neformalni ugovor postoje određeni izuzeci.

U pomorskom i vazdušnom prevozu putnika, ugovor o prevozu putnika za jedno ili više putovanja (čarter na putovanje) i ugovor o prevozu putnika na određeno vreme (čarter na vreme) zaključuje se u pisanom obliku.⁵

U pisanom obliku mora se zaključiti i ugovor između naručioca prevoza i prevozioca.

Ugovor o prevozu putnika obično je adhezioni ugovor jer se zaključuje prema unapred utvrđenim uslovima i prema opštim uslovima poslovanja prevozioca, na unapred utvrđenim obrascima.

Razvoj društva je uslovio pun razmah i afirmaciju tipskih ugovora, što je ujedno i predstavljao odgovor na situaciju gde s jedne strane imamo razvoj običaja, određeni stepen pravne prakse kao i pokušaj da se otkloni pravna nesigurnost i s druge strane multiplikacija, ogroman broj sličnih transakcija koje su zahtevale tipiziranje i uprošćavanje ugovora.

Konkretno, razvoj pomorskog saobraćaja najranije povlači za sobom potrebu da izvesni običaji koji su nastajali i razvijali se po lukama i pristaništima kodifikuju i zabeleže.

Ugovor o prevozu putnika još u srednjem veku dobija pismeni oblik i od samog početka ne služi samo kao dokaz da je ugovor sklopljen već predstavlja nužan oblik ugovora.

Suprotno klauzulama koje srećemo kod ugovora o osiguranju, klauzule kod ugovora o prevozu nisu imale za cilj da izbegnu stroge odredbe zakona već su pomagale stvaranju običaja.

Ugovor o prevozu je vremenom dobijao sve više odredbi, tako da sve kompanije suvozemnog, rečnog i vazduhoplovnog saobraćaja nude uslove, a sloboda ugovaranja ogleda se u tome hoće li se roba prevesti, a ne pod kojim uslovima. Uslovi su do te mere tipizirani da je sve unapred predviđeno.

Jake kompanije idu tako daleko da čvrstim fiksiranim uslovima ne samo da ograničavaju nego isključuju svoju odgovornost čak i za slučaj smrti i telesnih povreda. Ti tzv. *ticket cases* su tako zabrinule zakonodavce da se danas u mnogim državama donose zakoni kojima se zabranje unošenje u ugovor klauzula o oslobađanju od odgovornosti za nehat.

U celom svetu sudska praksa je zauzela stanovište da klauzula o isključenju od odgovornosti čak i kad se radi o drugim vrstama odgovornosti, a ne za smrt i

⁴ Član 122. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

⁵ Član 483. stav 1. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, *Službeni list SRJ*, 12/98, 44/99, 74/99, 73/00; Član 4. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju, *Službeni list SRJ*, br. 12/98, 15/98.

telesne povrede, ne obavezuju, ukoliko na licu karte ili ugovora o prevozu ne stoji upozorenje da se odštampani uslovi nalaze na poledini.⁶ Ugovor o prevozu putnika je ugovor privrednog prava iako jedna ugovorna strana – putnik nije privredni subjekt, jer se vrši u okviru redovne delatnosti prevozioca, kao predmet njegovog poslovanja.

U odnosu na ugovor o prevozu stvari, ovaj ugovor stvara jednostavnije pravne odnose u izvršavanju preuzetih obaveza, jer se putnik sam brine o svojim pravima i obavezama iz ugovora o prevozu (na primer: kod ulaska ili izlaska iz vozila, zadržavanja u vozilu tokom prevoza).

Vrste ugovora o prevozu putnika

Ugovori o prevozu putnika mogu se podeliti prema različitim kriterijumima.⁷ Osnovna podela ovih ugovora je prema granama saobraćaja u kojima se vrši prevoz putnika i prema prevoznim sredstvima koja se za to koriste. Tako postoji ugovor o prevozu putnika brodom, ugovor o prevozu putnika drumskim prevoznim sredstvom, ugovor o prevozu putnika vazduhoplovom, ugovor o prevozu putnika železnicom.

Prema teritoriji na kojoj se vrši prevoz putnika, razlikuju se domaći (unutrašnji) i međunarodni prevoz putnika.

Unutrašnji prevoz putnika je u stvari kabotaža, jer se vrši na teritoriji jedne države isključivo od strane domaćih prevozioca.

Međunarodni prevoz putnika je takav prevoz kod koga se mesto polaska i mesto opredeljenja nalaze na teritorijama (dveju) država. Tu spada i prevoz koji se vrši na teritoriji jedne države, ali je predviđeno usputno korišćenje i teritorije neke druge države.

Jednoobrazna pravila o ugovoru o međunarodnom železničkom prevozu putnika i prtljaga sadrže odredbu kojom definišu tu vrstu prevoza tako što kažu da je to prevoz sa međunarodnim voznim ispravama izdatim za put koji prelazi preko područja najmanje dve države.⁸

Može se izvršiti podela na ugovore o prevozu putnika prema unapred utvrđenom redu vožnje i na ugovore o prevozu putnika kod kojih putnik ili naručilac prevoza određuje vreme polaska prevoznog sredstva, odredište, zaustavljanje u toku prevoza i sl. Naročito u avionskom i autobuskom prevozu putnika česti su takvi slobodni prevozi.⁹

Znači, linijski prevoz je redovan prevoz putnika na određenoj prevoznjoj liniji, prema unapred utvrđenom i javno objavljenom redu vožnje. To je javni prevoz koji je dostupan svakome, pod jednakim i unapred utvrđenim uslovima

⁶ Sutton, K., *Contractual Exemptions from Liability*, Australian Law Journal, Vol. 34/10, 1961, p. 291-298, i Vol. 34/11, p. 311-317.

⁷ Jankovec, dr I., *Privredno pravo*, Beograd, 1996, str. 377. i 378.

⁸ Član 1. JP/CIV.

⁹ Čarter prevozi.

prevoza. Prevoznik koji obavlja prevoz na određenoj liniji dužan je da redovno i uredno održava objavljenu liniju bez obzira na to da li će određenog dana biti putnika na toj liniji.

Vanredni tj. slobodni prevoz putnika se vrši prema potrebi, od slučaja do slučaja, prema posebnom ugovoru o prevozu. Takvi prevozi se označavaju, kao što je napred rečeno, čarter prevozi i to „čarter na vreme” i „čarter na putovanje”.

Ugovori o prevozu putnika, naročito u pomorskom i železničkom saobraćaju, mogu se deliti prema rokovima prevoza na sporovozne, brzovozne i ekspresne prevoze.

S obzirom na dužinu prevoznog puta pravi se razlika na gradski, prigradski i međugradski saobraćaj.

U načelu, za sve ove grane saobraćaja, važe ista pravila. Ipak, mnoga pitanja su različito regulisana u gradskom i međugradskom prevozu (kupovina vozne karte, obezbeđenje mesta u prevoznom sredstvu, odustajanje putnika od ugovora u slučaju kad putovanje nije otpočelo na vreme).

Jedna od zanimljivih podela je prema kriterijumu broja učesnika u izvršavanju obaveza prevoza.

Postoje prevozi koje u celini izvršava samo prevoznik koji je zaključio ugovor o prevozu. Ali, u istom prevozu može da učestvuje i više prevoznika pa se razlikuje direktni (uzastopni) i kombinovani (mešoviti) prevoz.

Kod direktnog prevoza putnika prevoz vrše dva ili više prevoznika iz iste grane saobraćaja na osnovu jedinstvenog ugovora o prevozu između prvog prevoznika i putnika ili naručioca prevoza prema istoj prevoznoj ispravi za celi prevozni put i po jedinstvenoj ceni, gde svi prevoznici odgovaraju solidarno za štetu zbog telesnog oštećenja ili smrti putnika, kao i za štetu zbog zakašnjenja u prevozu.¹⁰

Mešoviti (kombinovani) prevoz putnika je takav prevoz koji obavlja dva ili više prevoznika iz različitih grana saobraćaja, na osnovu posebnih ugovora o prevozu i posebnih prevoznih isprava s tim što svaki prevoznik odgovara za štetu zbog telesnog oštećenja ili smrti putnika, kao i za štetu zbog zakašnjenja u prevozu, prema pravilima odgovornosti koji važe za vrstu prevoza u kojoj je šteta nastala.¹¹

Prema kriterijumu naplativosti postoji naplativi prevoz koji se vrši uz naknadu kao ugovorni prevoz i besplatni prevoz ili prevoz za sopstvene potrebe preduzeća ili drugih organizacija. Besplatni prevoz svrstavamo u ovu grupu ugovora o prevozu jer i za njega važe pravila koja se odnose na ugovore o prevozu uopšte.

Zaključivanje ugovora o prevozu putnika

Ugovor o prevozu putnika zaključuje se kupovinom vozne karte. Vozna karta nije ugovor o prevozu putnika već samo isprava kojom se potvrđuje da je

¹⁰ Alfredo Robles Alvarez De Sotomayor: „El contrato de viaje combinado”; Šmid, dr V., *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, br. XI/1974.

¹¹ *Ibidem*.

zaključen ugovor o prevozu i dokazuje njegovo postojanje i sadržaj. To znači da je ugovor o prevozu putnika neformalan ugovor.

U nekim vrstama prevoza putnika ugovor se može zaključiti i bez izdavanja vozne karte, kao što je ulaskom u vozilo i zauzimanjem slobodnog mesta, s tim što se kasnije dobije vozna karta.

Samo izuzetno ugovor o prevozu putnika je formalni ugovor, jer se mora zaključiti u pisanom obliku. To je slučaj sa ugovorom o prevozu putnika koji se zaključuje između naručioca prevoza i prevozioca (čarter na putovanje) i ugovor o prevozu putnika koji se zaključuje za određeno vreme celim vazduhoplovom ili brodom, tj. jednim delom vazduhoplova ili broda (čarter na vreme).¹²

U redovnom ili linijskom prevozu ugovori o prevozu putnika obično se zaključuje kao adhezioni ugovori ili ugovori po pristupu.

Najtipičniji ugovor o prevozu putnika u linijskom ili redovnom prevozu se zaključuje neposredno između putnika i prevozioca.

Ali, ugovor o prevozu putnika se može zaključiti između naručioca prevoza i prevozioca, gde se prevozilac obavezuje da će pod uslovima utvrđenim ugovorom i opštim uslovima prevozioca prevesti putnika koga odredi naručilac prevoza na određeno mesto i u određeno vreme.¹³ To je vrlo čest način zaključivanja ugovora o prevozu putnika u drumskom i vazdušnom saobraćaju.

Danas znači da se sve više kao naručioci prevoza pojavljuju pravna lica. U takvim slučajevima mogu nastati tri vrste pravnih odnosa: prevozilac-naručilac prevoza; naručilac prevoza-putnik; i prevozilac-putnik.

Pravni odnos naručilac-prevozilac je uređen ugovorom o prevozu.

Drugi pravni odnos naručilac prevoza-putnik je regulisan ugovorom o organizovanju putovanja,¹⁴ i posredničkim ugovorom o putovanju.¹⁵

Treći pravni odnos prevozilac-putnik je faktički odnos u kojem putnika obavezuju pravila ponašanja koja je odredio prevozilac, a prevozilac odgovara putniku neposredno za štetu do koje dođe zbog njegovog telesnog oštećenja ili smrti tokom prevoza.¹⁶

Pravna dejstva ugovora o prevozu putnika

Ugovor o prevozu putnika je dvostran i teretan ugovor, na osnovu koga nastaje za obe strane čitav niz obaveza.

Obaveze prevozioca iz ugovora o prevozu putnika

1. Obaveza prevozioca da objavi uslove prevoza

¹² Član 13. stav 1. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju. Član 483. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

¹³ Član 6. stav 2. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju.

¹⁴ Član 859. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

¹⁵ Član 880. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

¹⁶ Milošević, dr Lj., „Ugovor o drumskom prevozu putnika”, Subotica, 1970, str. 45.

Svaki javni prevozilac posluje u skladu sa opštim uslovima prevoza koji predstavljaju sastavni deo ugovora o prevozu.¹⁷ U njima su utvrđena prava i obaveze prevozioca i putnika. Zato su prevozioci dužni da javno objave na odgovarajući način svoje opšte uslove prevoza.

Prevozilac je dužan da na zahtev zainteresovanog lica stavi tom licu na uvid opšte uslove poslovanja.

Železnica i drugi prevozioci javno objavljuju na svim stanicama putničkog saobraćaja izvod iz putničkog reda vožnje, izvod iz tarifa prevoza i dr.¹⁸

2. Obaveza prevozioca da primi zainteresovano lice na prevoz

Javni prevozilac je dužan da primi na prevoz svako zainteresovano lice, u skladu sa raspoloživim kapacitetima prevoznog sredstva.¹⁹ Ovo pravilo proizilazi iz opšteg pravila da, kad je neko po zakonu obavezan da zaključi ugovor, zainteresovano lice može zahtevati da se bez odlaganja takav ugovor zaključi,²⁰ i da traži naknadu štete ako se bez odlaganja ne zaključi taj ugovor.²¹

Prevozilac nije dužan da primi na prevoz samo ono lice za koje se, zbog njegovog ponašanja, opravdano pretpostavlja da će onemogućiti prevozioca u izvršavanju njegovih obaveza prema putnicima.

Putnika, koji se ne pridržava propisa o javnom redu za vreme putovanja ili svojim ponašanjem unosi nered među ostale putnike, prevozilac može da isključi iz prevoza i to bez obaveze vraćanja prevoznine.

Prevozilac je dužan da se pridržava posebnih propisa prilikom zaključenja ugovora o prevozu sa licem obolelim ili za koje postoji sumnja da je oboleo od zarazne bolesti.

U tom smislu ako se za vreme puta pojave kod putnika znaci neke zarazne bolesti prevozilac je prema posebnim propisima dužan da i takvog putnika prevede do prvog mesta gde postoji mogućnost pružanja lekarske pomoći.²²

Iako je prevozilac u javnom i linijskom prevozu putnika dužan da zaključi ugovor o prevozu i primi na prevoz svako lice, u praksi to je neizvodljivo u apsolutnom smislu. Razlog tome je ograničenost kapaciteta autobusa, vazduhoplova, broda.

U vazdušnom saobraćaju prevozilac ima obavezu organizovanja prevoza putnika do aerodroma i obrnuto.

Obaveza otpremanja i prihvatanja putnika i prtljaga vrši sam prevozilac ili to poverava posebnoj organizaciji koja je za to ovlašćena.

Odnosi između vazdušnog prevoza i organizacije za otpremanje i prihvatanje putnika i prtljaga utvrđuju se njihovim ugovorom.²³

¹⁷ Član 142. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

¹⁸ Član 8. Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju.

¹⁹ Član 649. stav 2. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

²⁰ Član 27. tačka 1. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

²¹ Član 183. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

²² Član 8. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju.

²³ Član 101. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

3. Obaveza prevozioca da izda voznu kartu

U železničkom, drumskom i vazdušnom prevozu putnika, prevozilac je uvek dužan da izda voznu kartu.²⁴

U pomorskom prevozu i prevozu unutrašnjim vodenim putevima prevozilac je dužan da izda putniku voznu (putnu) kartu samo na njegov zahtev.²⁵ Vozna karta nije ugovor o prevozu, već je samo potvrda da je taj ugovor zaključen i dokaz njegovog postojanja i sadržine. Pored toga, vozna karta služi i kao legitimacioni papir, kojim se imalac karte legitimira kod prevozioca kao lice koje ima pravo na prevoz.

Ali, postojanje ugovora o prevozu može se dokazivati drugim dokaznim sredstvima. To znači da nepostojanje, gubitak ili neispravnost vozne karte ne utiče na postojanje, valjanost i sadržaj ugovora o prevozu putnika. Vozna karta sadrži sve osnovne elemente ugovora o prevozu. Koji su to elementi zavisi od vrste prevoza. Vozna karta u međugradskom saobraćaju obično sadrži: mesto polaska i mesto odredišta, vreme polaska prevoznog sredstva, datum izdanja i iznos prevoznine. Vozna karta može, ali ne mora, sadržati ime putnika.

U avionskom prevozu je uobičajeno da vozna karta glasi na ime, a u železničkom i drumskom na donosioca. Ako vozna karta glasi na ime, ne može se preneti na drugo lice bez pristanka prevozioca. Prevozilac može pristanak uskratiti samo iz opravdanih razloga.

4. Obaveza prevozioca da uredno izvrši prevoz putnika

Prevozilac je dužan da preveze putnike od polaznog mesta do mesta opredeljenja onim prevoznim sredstvom koje je određeno ugovorom o prevozu i uz one uslove higijene i udobnosti koji se prema vrsti prevoznog sredstva i dužini putovanja smatraju neophodnim.²⁶ Npr: u železničkom i pomorskom prevozu prevozilac je dužan da putniku obezbedi označeno mesto u određenom vozu ili označenu kabinu u označenom brodu samo ako je posebno ugovoreno.

U vazdušnom prevozu ali i u pomorskom prevozu, prevozilac može da zameni ugovoreni tip vazduhoplova, odnosno broda, kod ugovora o prevozu putnika na određeno vreme, samo sa pristankom naručioca prevoza. U suprotnom, odgovaraće za naknadu štete koju pretrpi naručilac prevoza.²⁷

Prevozilac je dužan prevesti putnike do određenog mesta na vreme. Taj rok u kojem je prevozilac dužan da preveze putnike određen je redom vožnje koji je utvrdio prevozilac u okviru svojih opštih uslova prevoza, ili se kod slobodnih prevoza ugovara.

²⁴ Član 9. Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju; Član 11. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju; Član 16. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

²⁵ Član 646. stav 1. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

²⁶ Član 681. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

²⁷ Član 14. tačka 2. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

Prevoznik odgovara putniku za štetu do koje je došlo zbog zakašnjenja u prevozu osim ako je do zakašnjenja došlo iz uzroka koje prevoznik nije mogao otkloniti sa pažnjom dobrog stručnjaka.²⁸

5. Obaveza prevoznika na plaćanje penala u avionskom prevozu putnika

U domaćem avionskom saobraćaju prevoznik ima još jednu specifičnu obavezu. Ako je putovanje avionom izvršeno, a prevoznik ne preveze putnika koji ima kartu za taj let i koji se blagovremeno prijavio za putovanje na aerodromu, putnik može odustati od ugovora i zahteva da mu se vrati prevoznina uvećana za 10%.²⁹

Ako putnik ne odustane od ugovora, prevoznik je dužan da ga preveze do mesta opredeljenja prvim pogodnim prevoznim sredstvom, s tim što je dužan da putniku za vreme čekanja da novo putovanje počne, na svoj trošak obezbedi hranu i smeštaj.³⁰

Prevoznik ima obavezu brige o putnicima koju ispunjava tokom celog prevoza. Npr: u pomorskom prevozu, prevoznik obezbeđuje uslove za ishranu putnika, tokom prevoza, zdravstvenu zaštitu, zabavni život, rekreaciju kao i pružanje drugih usluga putnicima.

Prava i obaveze putnika iz ugovora o prevozu putnika

1. Obaveza putnika da kupi vožnju kartu i plati prevozninu

Ugovor o prevozu putnika je teretni ugovor. Na putniku leži obaveza isplate nagrade za izvršeni prevoz. On to čini plaćanjem određene sume novca koja predstavlja cenu prevoza. Cena prevoza se najčešće plaća unapred prilikom izdavanja vožnje karte. Ako prevoznik nije organizovao prodaju karata van prevoznog sredstva, putnik je dužan da vožnju kartu pribavi u prevoznom sredstvu.

Različite su posledice ako se putnik ukrca u prevozno sredstvo, a da prethodno ne kupi vožnju kartu. U vazдушnom prevozu praktično nije ni moguće da se putnik ukrca bez vožnje karte u vazduhoplov. U drumskom prevozu ne postoje materijalne posledice ulaskom bez vožnje karte u vozilo, ukoliko ima slobodnih mesta za smeštaj. U železničkom prevozu se plaća veća cena vožnje karte kupovinom kod ovlašćenog lica u vozu. U pomorskom prevozu i prevozu u unutrašnjim vodama Zakon utvrđuje vrlo strogu kaznu, jer putnik koji se nije na vreme javio zapovedniku broda ili nekom drugom članu posade, dužan je da plati dvostruki iznos prevoznine za pređeni put.

Ukoliko se putnik bez putne isprave uredno prijavi zapovedniku broda ili ovlašćenom članu posade plaća prevozninu kao i drugi putnici.³¹

²⁸ Član 683. tačka 2. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

²⁹ Član 20. tačka 2. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju.

³⁰ Član 19. tačka 2. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju.

³¹ Član 650. stav 3. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

2. Pravo putnika da odustane od ugovora

Putnik ima pravo da odustane od ugovora pre nego što otpočne njegovo putovanje. On je dužan da prevoziocu naknadi štetu koju on pretrpi zbog toga.³² Rok za odustajanje od ugovora o prevozu se razlikuje od jedne do druge grane saobraćaja.

U drumskom prevozu putnik može odustati od putovanja najkasnije dva sata pre početka putovanja, a u međunarodnom prevozu šest sati pre početka putovanja.³³

U železničkom prevozu putnik može da odustane od ugovora o prevozu u svako doba pre nego što otpočne prevoz.³⁴

U avionskom saobraćaju putnik ima pravo da odustane od putovanja u domaćem saobraćaju najkasnije 24 časa, a u međunarodnom saobraćaju 48 časova pre početka putovanja.³⁵

U pomorskom saobraćaju putnik može da odustane od ugovora pre započetog putovanja brodom u našim teritorijalnim vodama jedan sat posle vremena određenog ugovorom ili redom plovidbe, a u međunarodnoj plovidbi dvanaest sati posle vremena koje je određeno ugovorom ili redom plovidbe.³⁶

Ako putnik odustane od ugovora o prevozu i pri tome poštuje ove rokove prevoznik može zadržati najviše 10% od iznosa prevoznine.

Ako putnik odustane od ugovora u kraćim rokovima, prevoznik ima pravo da zadrži čitavu prevozninu.

Putnik ima pravo da odustane od ugovora i zbog zakašnjenja prevoznika u započinjanju prevoza u vreme koje je određeno redom vožnje ili ugovorom. Prevoznik je tada dužan da putniku vrati ceo iznos naplaćene prevoznine. Rok za odustajanje od ugovora o prevozu u ovom slučaju se razlikuje u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju.

U vazdušnom i pomorskom saobraćaju putnik može odustati od ugovora o prevozu samo ako putovanje nije otpočelo ni u naknadnom roku. Taj naknadni rok u domaćem vazdušnom saobraćaju je dva sata, a u međunarodnom vazdušnom saobraćaju je četiri sata.³⁷

3. Pravo putnika da prekine putovanje

Ovo pravo putnik ima samo u železničkom saobraćaju.³⁸ Putnik može da pod ugovorenim uslovima prekine putovanje železnicom i na neku, od usputnih stanica, za vreme važenja vozne karte, izađe. Ako putnik zbog prekida nije iskoristio voznu kartu, ima pravo na povraćaj prevoznine u srazmernom delu. U takvom slučaju prevoznik može zadržati samo 10% prevoznine koju treba da vrati.

³² Član 650. stav 1. Zakon o obligacionim odnosima iz 1978. godine.

³³ Član 13. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju.

³⁴ Član 12 Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju.

³⁵ Član 17. stav 2. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

³⁶ Član 651. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

³⁷ Član 21. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

³⁸ Član 14. Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju.

Pored ovih slučajeva, kada putnik prekida putovanje svojom voljom, postoje u svim granama saobraćaja, slučajevi prekida putovanja zbog dejstva drugih okolnosti. Tada putnik ima mogućnost izbora nekog od sledećih prava:

- da ga prevoznik svojim ili drugim prevoznim sredstvom preveze do mesta opredeljenja;
- da zahteva da ga prevoznik vrati zajedno sa prtljagom i vraćenom prevozninom, u mesto polaska;
- da odustane od ugovora i da mu traži vraćanje naplaćene prevoznine.³⁹

4. Pravo putnika na prevoz prtljaga

Prevoznik je dužan da uz putnika preveze i njegov prtljag, tj. obaveza prevoznika da preveze prtljag postoji samo ako je zaključen ugovor o prevozu putnika o čijem se prtljagu radi. Ako nije zaključen ugovor o prevozu, prevoznik može biti dužan da preveze prtljag na osnovu posebnog ugovora o prevozu stvari.

Razlikujemo ručni i registrovani prtljag. Ručni prtljag su stvari koje putnik nosi sa sobom i koje ima pravo da unese u prostor određen za prevoz putnika.

Za ručni prtljag se ne zaključuje nikakav poseban ugovor, ne plaća se prevoznina i ne izdaje se posebna isprava o njegovom prijemu na prevoz, jer je to pokriveno vožnjom kartom putnika. U nekim granama saobraćaja se prave određena ograničenja za prevoz ručnog prtljaga.

U vazdušnom saobraćaju kao ručni prtljag ne može se uneti u vazduhoplov stvar koja po svojoj prirodi i dimenziji predstavlja ili može da predstavlja opasnost i smetnju za vazduhoplov, putnike, druge stvari koje se prenose. Prevoznik određuje do koje težine može da bude ručni prtljag koji putnik može da unese u vazduhoplov.⁴⁰ Registrovani prtljag je onaj prtljag koji je putnik predao prevozniku na prevoz. On se prevozi istim prevoznim sredstvom ali uz saglasnost putnika postoji mogućnost prevoza drugim podesnim prevoznim sredstvom.

Prevoznik putniku izdaje pismenu potvrdu (prtljažnicu), a putnik mu plaća za to posebnu naknadu. Prtljažnica je legitimacioni papir na osnovu koga putnik dokazuje svoje pravo iz ugovora o prevozu prtljaga. Na osnovu te isprave prevoznik će predati putniku prtljag označen u prtljažnici po završetku putovanja u mestu opredeljenja.

U vazdušnom prevozu putnika postoje ograničenja u pogledu mogućnosti predaje na prevoz pojedinih stvari kao registrovanog prtljaga. To su: stvari za čiji su prevoz potrebne posebne dozvole i uslovi; stvari kojima po svojoj prirodi, obimu ili težini nije mesto u prostoru određenom za smeštaj registrovanog prtljaga u vazduhoplovu; stvari koje po svojoj prirodi mogu izazvati opasnost za

³⁹ Član 15. Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju; Član 16. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju; Član 21. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju; Član 655. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi.

⁴⁰ Član 23. tačka 3. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

vazduhoplov i putnike.⁴¹ Ako putnik ne preuzme prtljag u mestu opredeljenja, prevoznik je dužan da ga čuva određeno vreme tako što će ga sam čuvati ili ga predati na čuvanje nekom trećem licu. Čuvanje prtljaga se vrši na račun i rizik putnika, a prevoznik odgovara za izbor ali ne i za rad trećeg lica.⁴²

Zaključak

Opšti i zajednički izvor prava za sve vrste ugovora o prevozu putnika je Zakon o obligacionim odnosima. U našem pravu, opšte odredbe o prevozu putnika nalaze se u Zakonu o obligacionim odnosima, a ugovori o železničkom, drumskom, vazdušnom, pomorskom i rečnom prevozu putnika, regulisani su posebnim zakonima.

Ugovorom o prevozu putnika prevoznik se obavezuje da preveze putnika od jednog do drugog ugovorenog mesta, a putnik se obavezuje da prevoziocu plati odgovarajuću prevozninu. Ugovorne strane po ovom ugovoru su putnik, kao korisnik prevoza i prevoznik, kao izvršilac prevoza. Ovaj ugovor može umesto putnika da zaključi i naručilac prevoza sa prevoziocem.

Ugovor o prevozu putnika je dvostrano obavezujući i teretan ugovor, po pravilu neformalan ugovor, jer se može zaključiti u bilo kojem obliku, a najčešće kupovinom vozne karte kojom se potvrđuje da je zaključen ugovor o prevozu i dokazuje njegovo postojanje i sadržaj.

Samo izuzetno ugovor o prevozu putnika je formalni ugovor, jer se mora zaključiti u pisanom obliku. To je slučaj sa ugovorom o prevozu putnika koji se zaključuje između naručioca prevoza i prevozioca (čarter na putovanje) i ugovorom o prevozu putnika koji se zaključuje za određeno vreme celim vazduhoplovom ili brodom, tj. jednim delom vazduhoplova ili broda (čarter na vreme). Reč je o adhezionim ugovorima, tj. ugovorima po pristupu.

U savremenom saobraćaju, gde se kao naručioci prevoza najčešće javljaju pravna lica, mogu nastati tri vrste pravnih odnosa: prevoznik-naručilac prevoza; naručilac prevoza-putnik; i prevoznik-putnik. Prevoznik koji je zaključio sa nekim licem ugovor o prevozu putnika je, uz putnika dužan da preveze i njegov prtljag.

Ugovor o prevozu prtljaga je akcesorne prirode u odnosu na ugovor o prevozu putnika jer postojanje ovog drugog ugovora uslovljava sticanje svojstva putnika, a samim tim i postojanjem ugovora o prevozu putnika.

Mirjana Knežević, Ph.D.

Contract on passengers transportation

A b s t r a c t

General and mutual source of the law for all kinds of contract on passengers' transportation is Obligatory Law. In our law, general regulations on

⁴¹ Član 24. stav 2. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju.

⁴² Član 27. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju.

passengers' transportation are in Obligatory Law, and the contracts on railroad, road, air, navigation and river passenger transportation, are regulated by the special laws.

By the contract on passenger transportation a transporter is obliged to transport the passenger from one to another contracted place, and the passenger is obliged to pay to the transporter corresponding transportation fee. Contracting parties in this contract are passenger, as user of the transportation, and transporter as performer of the transportation. This contract can sign instead of passenger the one that ordered transportation with the transporter.

Contract on passengers transportation is two parties and charged contract, and by the rule informal contract, because it can be concluded in every form, and mostly by buying transportation ticket that confirms the conclusion of the contract on transportation and demonstrates its existence and content.

Only in special cases contract on passengers' transportation is formal contract, because it has to be presented in written form. This is the case with the contract on passengers' transportation that is negotiated between the orderer of the transportation and transporter (charter on travel) and contract on passengers transportation that is negotiated on tryst with the whole air vehicle or ship, that is with one part of the airplane or ship (charter on time). They are adhesive contracts that are contracts on admission.

Key words: contract on passengers transportation, transporter, passenger

Literatura

1. Carić, S., Jankovec, I., Trajković, M., Đurđev, D., *Saobraćajno pravo*, Novi Sad, 2006.
2. Carić, dr S., i sar. *Saobraćajno pravo*, Novi Sad, 2006.
3. Jankovec, dr I., *Privredno pravo*, Beograd, 1996
4. Sutton, K., „Contractual Exemptions from Liability”, *Australian Law Journal*, Vol. 34/10, 1961, i Vol. 34/11.
5. Alfredo Robles Alvarez De Sotomayor: „El contrato de viaje combinado”, i Šmid, dr V., *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, br. XI/1974
6. Zakon o ugovorima o prevozu u železničkom saobraćaju, *Službeni list SRJ*, br. 26/95.
7. Zakon o ugovorima o prevozu u drumskom saobraćaju, *Službeni list SRJ*, br. 26/95.
8. Zakon o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju, *Službeni list SRJ*, br. 12/98, 15/98.
9. Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, *Službeni list SRJ*, br. 12/98, 44/99, 74/99, 33/00, 73/00.